

แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์
เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มมูลค่ากิจการวิสาหกิจขนาดย่อม
อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

Approach in Creating Local Wisdom with Creative Product
Innovation of Small Enterprises in Hang Chat District,
Lampang Province.

บุญทวรรณ วิงวอน**

อัจฉราภรณ์ วรรณมะกอก**

อัจฉรา เมฆสุวรรณ***

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดย่อมและแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือวิจัย คือ การสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ การจัดการเวทีเสวนา การประชุมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและการวิเคราะห์เนื้อหาแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการและสมาชิกวิสาหกิจขนาดย่อมที่ให้ความร่วมมือ จำนวน 26 แห่ง จาก 46 แห่ง ภายใน 7 ตำบลของอำเภอห้างฉัตร โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า คือ ด้านเวลา สถานที่และเนื้อหา ด้วยการมีส่วนร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

บริบทการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดย่อมที่ผ่านมาพบว่า ส่วนใหญ่มีลักษณะการจัดตั้ง 3 รูปแบบ คือ (1) สมาชิกต่อยอดมาจากธุรกิจครอบครัวและมีประสบการณ์มาก่อน (2) จัดตั้งกิจการโดยนโยบายรัฐบาลให้มีการรวมกลุ่มเพื่อขอรับการสนับสนุน

* รองศาสตราจารย์ ดร. ประธานหลักสูตร Ph.D. และ M.B.A. สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, E-mail : boonthawan2009@gmail.com

** อาจารย์ประจำ ประธานหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

*** นักศึกษา หลักสูตร Ph.D. สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

งบประมาณ และ (3) จัดตั้งกิจการขึ้นมาตามความต้องการของสมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน ส่วนการผลิตยังอยู่ในลักษณะเดิมๆ หรือผลิตตามคำสั่งซื้อของลูกค้าและอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิมด้วยการประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีที่เหมาะสม แต่ยังขาดการพัฒนาด้านองค์ความรู้แบบองค์รวม แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ พบว่า เน้นการเรียนรู้จากธุรกิจอื่นที่ประสบความสำเร็จผ่านการนำความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม รูปแบบการดำเนินชีวิต และพิธีกรรมต่างๆ ด้วยการออกแบบรูปลักษณ์ใหม่ๆ บนผลิตภัณฑ์หรือตำนานและเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ เน้นการสร้างความแตกต่างบนบรรจุภัณฑ์หรือตราสินค้าเพื่อสร้างอัตลักษณ์เฉพาะ

คำสำคัญ : วิสาหกิจขนาดย่อม, การดำเนินธุรกิจ, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, แนวทางการยกระดับ, นวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์

Abstract

The purpose of research was to study the context operating of small enterprise business and Approach in Creating Local Wisdom with Creative Product Innovation of Small Enterprises in Hang Chat District, Lampang Province. It was participatory action research and the research tool was survey questionnaire, in-depth interview, observation, seminar, conference, community participatory meeting and content analysis. The sampling was entrepreneurs and members of 26 from 46 small enterprise businesses from 7 sub-districts of Hangchat district with 3 dimension data analysis on time, location and content with full participation from all related parties.

The past operating condition of small enterprise business revealed that the majority of business establishment was split into 3 characteristics as (1) extension of family business and experience, (2) establishing under government aggregation policy for qualifying financial budget supports and (3) establishing under member requests for solving family and community economic problems. The production process was still remains unchanged, or make to order of customers and relied on applying traditional local wisdom with appropriated technology, but still short of full development of knowledge in holistic manner. The upgrading path of local wisdom of majority of

enterprise businesses focused on learning from other successful businesses and modifying for applying local wisdom with creative innovation products through belief, religion, culture, way of life and various rituals in designing new features on products or focusing on legend, product story on packaging or product logo for unique identity.

Keywords : Small enterprise, Business Operation, Local Wisdom, Upgrading Path, Creative Innovation Products

บทนำ

ปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้มีนโยบายในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย ผ่านการผลักดันผู้ประกอบการให้มีสมรรถนะที่สูงขึ้นเพื่อก้าวขึ้นสู่บทบาทของการเป็นผู้ประกอบการส่งออก ส่งผลให้ประเทศไทยสามารถเป็นฐาน การผลิตที่สำคัญของภาคอุตสาหกรรมส่งออกไปทั่วโลก ประกอบกับในยุคปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจทุกระดับควบคู่กับการเชื่อมโยงความสามารถในการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรม ด้วยการบูรณาการปัจจัยการผลิต ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบภายในท้องถิ่น การจัดหาทุน วัสดุอุปกรณ์ผสมผสานกับเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมที่ถูกต่อยอดหรือประดิษฐ์คิดอย่างสร้างสรรค์และก้าวหน้ามากขึ้น (Bygrave and Zacharakis, 2008) ทั้งนี้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาผู้ประกอบการด้านการจัดการเชิงสร้างสรรค์ผ่านการประกอบการเชิงกลยุทธ์ เพื่อให้ผลผลิตมีความแตกต่างเหนือคู่แข่งในตลาดจนมีคุณภาพและมาตรฐานในทุกๆ ระดับ ด้วยการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการวิสาหกิจและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Cohen and Uphoff, 1980) อันนำไปสู่การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดการสร้างงาน การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ (Weerawardena and O'Cass, 2004, pp. 419-428) จึงกล่าวได้ว่าผู้ประกอบการทำหน้าที่ทั้งในด้านการสร้างสรรค์และอำนวยความสะดวกต่อธุรกรรมทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ

ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ คือ ทรัพยากรหรือทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชนหรือองค์กร โดยเฉพาะด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นทรัพยากรทางปัญญาของท้องถิ่นไทยที่เป็นความภาคภูมิใจในรากเหง้าของชุมชน พร้อมแปรสภาพจากทุนเดิมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มหรือคุณค่าหมายรวมถึง ทรัพยากรในรูปแบบของสินทรัพย์หรือองค์ความรู้ที่ไม่มีตัวตน อาทิ อัตลักษณ์ ตำนานและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของแต่ละอำเภอหรือจังหวัด วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียม ประเพณี การทำมาหากินของชาวบ้านและพิธีกรรมต่าง ๆ แต่สามารถสร้างมูลค่าในเชิงรูปธรรมได้อาทิ สร้างรายได้ให้กับวิสาหกิจขนาดย่อมผ่านตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการ นวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ส่งมอบให้กับลูกค้า (บุญทวารณ วิงวอน, 2556)

ภาคเหนือของประเทศไทยจึงมุ่งใช้จุดแข็งของแต่ละชุมชนทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น มาขับเคลื่อนผ่านกลไกด้านเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน โดยการลงทุนของผู้ประกอบการและเชื่อมโยงสู่อุตสาหกรรมการผลิตและบริการ ในการสร้างอัตลักษณ์และขยายโอกาสทางการตลาดมากยิ่งขึ้น (ยุทธศักดิ์ สุภสร, 2555) ซึ่งผู้ประกอบการส่วนใหญ่ล้วนเป็นผู้นำของวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสภาพ การแข่งขันในตลาดเพิ่มสูงขึ้น อันเนื่องมาจากผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพต่ำ ราคาต้นทุนต่ำหรือ ผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ทดแทนกันได้ เข้ามาวางจำหน่ายในประเทศได้มากขึ้น ทำให้ ผู้บริโภคสามารถเลือกบริโภคผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและมีอำนาจในการต่อรองค่อนข้าง สูงนำไปสู่การกดดันทางราคา ส่งผลกระทบทำให้ผู้ประกอบการต้องปรับตัวรับการแข่งขั นที่รุนแรงมากขึ้นและเกิดต้นทุนในการปรับตัวของกิจการวิสาหกิจ โดยปัจจุบันมีจำนวน ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จังหวัดลำปางมีอัตราการเติบโตของวิสาหกิจขนาดย่อมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ อย่างไรก็ตามประมาณร้อยละ 70 ของการประกอบการวิสาหกิจขนาดย่อม ยังขาดการนำ ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นมาบูรณาการดำเนินงานเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม หรือประโยชน์ สูงสุด ทั้งๆที่ภายในชุมชน ท้องถิ่นและพื้นที่นั้นๆ ต่างมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย เช่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ภูมิปัญญาเกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรม ศิลปะพื้นบ้าน การนวดแผนไทย อาหารและ ผักพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน การดำข้าวซ้อมมือเพื่อกะเทาะเปลือกข้าว การผัดข้าว การเกี่ยวข้าว การแปรรูปสมุนไพรและยาตำราพื้นบ้าน โดยที่สิ่งเหล่านี้เกิดมา จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาแต่อดีต หรือมีการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังบ้างแต่ก็ ไม่มากนัก มีความโดดเด่นและมีความแตกต่างกันไป แต่ขาดความเป็นรูปธรรมหรือการ ถ่ายทอดตำนาน เรื่องราวที่สำคัญ นับวันจะสูญหายไปกับตัวบุคคล ผ่นวกกับการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดลำปาง ขาดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้าง ตำนานของตราสินค้าหรือกระบวนการผลิตสินค้า (สัมภานันท์, พนาสิน ธนบดีสกุล, 2556) บางวิสาหกิจชุมชนอาจจะมุ่งเน้นการช้อนรอยตำนาน แต่ยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าใดนัก ไม่มื การปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า แก่นสาระและความสำคัญของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ บางพื้นที่มีการส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมตาม ประเพณีและวัฒนธรรม แต่ไม่ได้รวบรวมหรือบันทึกข้อมูลหรือองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่นเชิงประจักษ์ ไม่มุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นที่จะต้อง ร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ดังภาพที่ 1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 วัตถุดิบและกระบวนการแปรรูปภูมิปัญญาท้องถิ่นของกิจการวิสาหกิจขนาดย่อม

จากการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้ประกอบการกิจการวิสาหกิจชุมชนเป็นเบื้องต้น และพบปัญหาของผู้ประกอบการวิสาหกิจส่วนใหญ่มีการเชื่อมโยงการผลิตผ่านตำนานเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาบูรณาการกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์น้อยมาก โดยเฉพาะทางภาคเหนือของประเทศไทย มีภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมาก แต่ผลิตภัณฑ์ทางตลาดส่วนใหญ่ขาดอัตลักษณ์ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2556) ขาดระบบของการวิเคราะห์ทรัพยากรภายในท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มได้ แต่ทางผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดย่อมขาดการต่อยอด หรือยกระดับองค์ความรู้ผ่านผลิตภัณฑ์/บริการ เพื่อนำเสนอให้กับลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (สัมภาษณ์นางสมจิตร แลคำฟู, 2557) ขาดการวิเคราะห์คู่แข่งและสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีความผันผวน การติดตามสภาพตลาดไม่เท่าทัน เนื่องจากปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคมีแนวโน้มใหม่เกิดขึ้นตลอดเวลา (สัมภาษณ์นางพองพรรณ สันทาวี, 2557) โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อมคนทั้งโลก ขาดการเก็บข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ผนวกกับวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์เปลี่ยนแปลง สินค้าล้าสมัยเร็ว ความต้องการของลูกค้าเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วรูปแบบวิถีชีวิตเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งมีความต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีคุณลักษณะเฉพาะ จำนวนผลิตภัณฑ์ไม่หลากหลาย (พรศิริ กองนวล, 2553) สารสนเทศที่กล่าวมานี้ ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนไม่เติบโตเท่าที่ควร (ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือ, 2555)

ดังนั้น จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้ประกอบการพบว่าการทำงานของวิสาหกิจ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีความต้องการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ด้วยการสืบสาน ถ่ายทอดให้กับคนในสังคมได้รับรู้ ตระหนักถึงคุณค่า คุณประโยชน์ และนำมาประยุกต์ใช้ได้ทุกสถานการณ์ผ่านอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ องค์การ การจัดกิจกรรม โครงการต่างๆ ให้กับสาธารณะได้รับรู้และมีการจัดเก็บองค์ความรู้เชิงประจักษ์จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นที่มาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้

คำถามในการวิจัย

1. บริบทการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดย่อมอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
2. ปัญหาของวิสาหกิจขนาดย่อมอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางด้านใดบ้างที่ส่งผลต่อการเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทการดำเนินงานในปัจจุบันของวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
2. เพื่อหาแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้คณะวิจัยได้มีการทบทวนวรรณกรรม และลงพื้นที่ด้วยการใช้กลไกการมีส่วนร่วม สรุปแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและ กรอบแนวคิดได้ดังนี้

1. แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น กนกพร นิมพลี (2555, หน้า 13) ได้ทำการศึกษา ถึงแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุ และการกระทำทั้งหลาย และอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขสงบ ให้กับชีวิตมนุษย์ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นจะถูกนำไปพัฒนาท้องถิ่น หรือสร้างเป็น องค์ความรู้ใหม่เพื่อนำไปใช้ในการยกระดับองค์ความรู้และความสามารถมาสู่การพัฒนา ท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน โดยลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 5 ประการ คือ (1) มีวัฒนธรรมเป็นฐาน (2) มีลักษณะผสมผสาน (3) มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อ (4) เน้นการปฏิบัติที่ถูกต้องทางธรรมชาติและพฤติกรรมมนุษย์ และ (5) เน้นพฤติกรรม กลุ่มของหน่วยทางสังคมและสถาบันสังคม หรือสรุปว่าภูมิปัญญาเป็นฐานของภูมิปัญญา ท้องถิ่น โดยทั้ง 5 คุณลักษณะนี้ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดย่อมสามารถนำมาประยุกต์ ใช้ในแต่ละสถานการณ์ภายใต้บริบทของแต่ละพื้นที่นั้นๆ

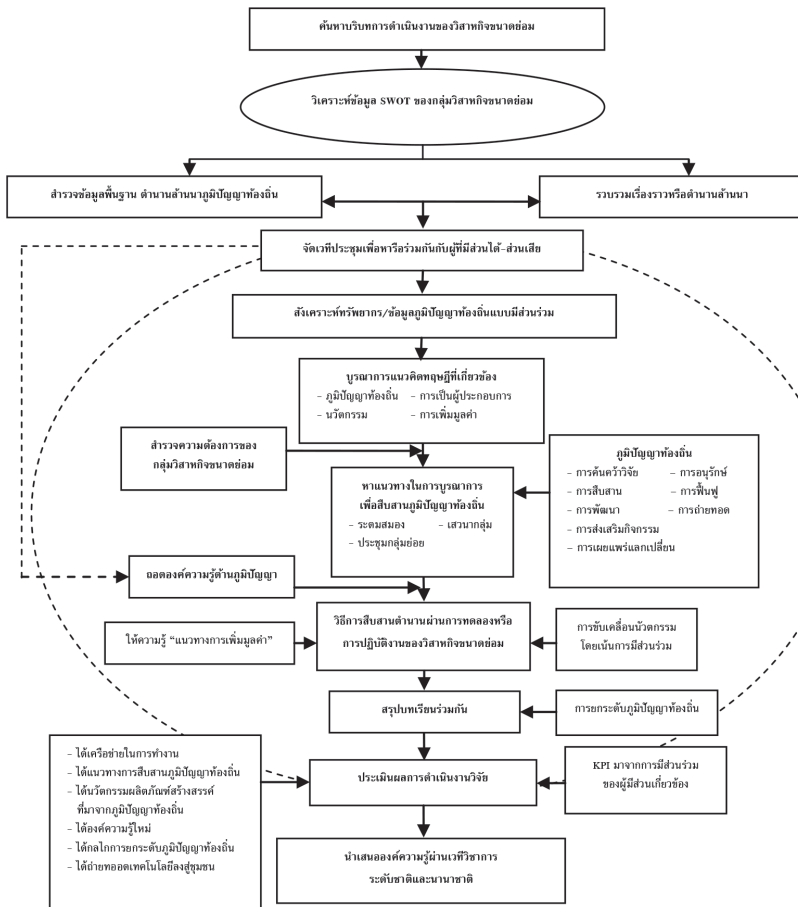
2. แนวคิดวิสาหกิจขนาดย่อม อารี วิบูลย์พงศ์ (2548, หน้า 112-133); บุญทาวรรณ วิงวอน (2556, หน้า 1-12) ได้สรุปว่ากิจการวิสาหกิจขนาดย่อมเป็นการ

ประกอบการธุรกิจของผู้ประกอบการและสมาชิกกลุ่ม เพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ส่งผลต่อการพึ่งตนเองในระยะยาว วิสาหกิจขนาดย่อมเป็นการรวมตัวของสมาชิกกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเช่นเดียวกัน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน โดยมีแนวทางในการขับเคลื่อน 7 ด้าน คือ (1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ (2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทุน แรงงานในชุมชนเป็นหลัก (3) เน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน (4) เน้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล (5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงกิจกรรมอย่างเป็นระบบ (6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการทำงาน และ(7) มีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชน เป็นเป้าหมายสำคัญ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือวิจัย คือ การสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ การจัดเวทีเสวนา การประชุมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและการวิเคราะห์เนื้อหา ประชากร คือ ผู้ประกอบการกิจการวิสาหกิจขนาดย่อม จำนวน 46 กลุ่ม ในพื้นที่ 7 ตำบล คือ ตำบลห้างฉัตร ตำบลหนองหล่ม ตำบลปางยางคก ตำบลเวียงตาล ตำบลแม่สัน ตำบลวอแก้ว และตำบลเมืองยาว ในเขตอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมเสวนาในเวที จำนวน 78 คน คือ ประธานกลุ่ม รองประธาน และสมาชิก รวมกลุ่มละ 3 คน ได้รับความร่วมมือจำนวน 23 กลุ่ม หลังจากนั้นร่วมกันทำการตรวจสอบสภาพการดำเนินงานในปัจจุบันของวิสาหกิจขนาดย่อมและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ด้วยแบบสัมภาษณ์ เพื่อประมวลข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มวิสาหกิจในระดับอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ด้วยการสรุปบทเรียนร่วมกันและค้นความรู้สู่ชุมชนผ่านการจัดเวทีประชุมในพื้นที่อำเภอห้างฉัตร

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่และร่วมเสวนาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจขนาดย่อม ด้วยการวิเคราะห์สามเส้า เพื่อค้นหาบริบทการดำเนินงานในปัจจุบันและหาแนวทางยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง บนพื้นฐานแนวคิดวิสาหกิจขนาดย่อมและแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังกรอบกระบวนการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 2 กระบวนการวิจัย

ผลการวิจัย

บริบทการดำเนินงานในปัจจุบันของวิสาหกิจขนาดย่อมและแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อมอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการวิเคราะห์สามเส้า มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลการสำรวจบริบทการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ผ่านกลไกการสำรวจ สัมภาษณ์ การประชุมและการจัดเวทีเสวนา ในการนี้ผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้กล่าวถึงความเป็นมาและสภาพของการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อม สรุปได้ดังนี้

การวิเคราะห์ SWOT กลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า ข้อดี คือ สมาชิกส่วนใหญ่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย มีการนำทรัพยากรภายในชุมชนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็ง และมองภาพรวมในการทำงาน ข้อเสีย คือ ไม่มีการดำเนินงานเชิงรุก และไม่มีการจัดการความเสี่ยง โอกาส คือ นโยบายรัฐบาลและหน่วยงานท้องถิ่นสนับสนุน อุปสรรค คือ มีข้อจำกัดด้านแหล่งเงินทุน โดยข้อมูลนี้เป็นบริบทของวิสาหกิจขนาดย่อม ผ่านการประชุม เพื่อหาข้อสรุปร่วมกันด้วยการถอดข้อมูลในเวทีประชุม

บริบทการดำเนินงานในภาพรวมมีลักษณะการจัดตั้ง 3 รูปแบบ คือ (1) สมาชิกต่อยอดมาจากธุรกิจครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มกันขึ้นตามความถนัดและประสบการณ์เดิม ผ่านแกนนำกลุ่มที่ทำการขับเคลื่อน โดยมีการร่วมกันแนะนำ ชักชวน สมาชิกภายในชุมชนจัดตั้งเป็นกลุ่มจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนขึ้นมา และมีการขยายจำนวนของสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีสถานที่ในการผลิตผลิตภัณฑ์ตั้งอยู่ภายในหมู่บ้าน ปัจจุบันคือ ทรัพยากรหรือวัตถุดิบที่มีความหลากหลายภายในชุมชน ต้นทุนการดำเนินงานต่อหน่วยต่ำ (2) จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจโดยนโยบายรัฐบาลให้มีการรวมกลุ่มเพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณ อาทิ โครงการ “อยู่ดี มีสุข” สนับสนุนให้สร้างรายได้ภายในชุมชน โครงการพัฒนาอาชีพสตรีภายในชุมชน โครงการศึกษาดูงานธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ และ (3) จัดตั้งขึ้นมาตามความต้องการของสมาชิกกิจการวิสาหกิจเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน เมื่อสมาชิกบางคนมีประสบการณ์และงบประมาณหนุนเสริมแล้ว ก็จะเป็นผู้ทำการจัดหาแทนที่จะเป็นผู้ผลิต (outsourcing) โดยมีการประสานกับผู้ผลิตรายย่อยตามคำสั่งซื้อและจะทำการตรวจสอบคุณภาพก่อนทำการจัดจำหน่ายสินค้า

ด้านการบริหารจัดการในภาพรวมยังมีการนำกลยุทธ์การสร้างแตกต่างเข้ามาประยุกต์ใช้ กลุ่มวิสาหกิจยังกำลังการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อมส่วนใหญ่ยังอยู่ในลักษณะเดิมๆ หรือผลิตตามคำสั่งซื้อของลูกค้า และอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิมประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีที่ทันสมัยในปัจจุบัน แต่ยังขาดการพัฒนาด้านองค์ความรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สำหรับการจัดตั้งวิสาหกิจบางแห่ง หรือเมื่อวิสาหกิจเติบโตแล้ว แกนนำสมาชิกบางคนที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ พบว่าก็มีประสบการณ์เดิมและมีวิสัยทัศน์จะออกไปจัดตั้งกลุ่มใหม่ เพื่ออิสระในการทำงานดำเนินการของตนเอง หากดำเนินการไประยะหนึ่งขาดแรงจูงใจในการทำงาน กำลังทุนทรัพย์ของกลุ่มไม่เพียงพอที่จะยกระดับเทคโนโลยีการผลิต การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขึ้นมาได้ โดยลำพัง แต่ยังได้รับการสนับสนุนการหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์เครื่องมือแปรรูป เป็นต้น

สถานที่ดำเนินการผลิตในบางกลุ่มวิสาหกิจ พบว่า ยังขาดมาตรฐานหลายด้าน อาทิ ด้านอาชีวอนามัย ด้านความสะอาดและความปลอดภัยเพราะการดำเนินงานส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ของหมู่บ้านหรือตั้งในบ้านของผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้กิจการวิสาหกิจไม่สามารถพัฒนาขึ้นสู่มาตรฐานตามความต้องการของภาครัฐได้ที่มีเป้าหมายมุ่งยกระดับผลิตภาพของกิจการวิสาหกิจขนาดย่อมให้มีสมรรถนะที่สูงขึ้น ดังข้อมูลตารางที่ 1 สรุปสภาพการดำเนินงานของกิจการวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยมีการเชิญตัวแทนและสมาชิกวิสาหกิจขนาดย่อมมาร่วมถอดบทเรียนด้านบริบทการดำเนินงาน โดยมีกลุ่มเป้าหมายตำบลละ 3-4 วิสาหกิจ รวม 7 ตำบล ดังนี้

ตารางที่ 1 บริบทการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (จำนวน 26 กลุ่มวิสาหกิจ)

กลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อม	สภาพการดำเนินงาน
1. กลุ่มตัดเย็บ	1. เริ่มจากธุรกิจส่วนตัวของคุณพ่อพรหม สันทาวี (มีประสบการณ์เย็บผ้าเป็นทุนเดิม) 2. ได้รับการแนะนำและชักชวนจากเครือข่ายให้ตัดเย็บสินค้าตามรายการสั่งซื้อจากประเทศจีน 3. ชักชวนให้ผู้ที่สนใจ ผู้ว่างงานในชุมชนมาร่วมกลุ่ม และจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจขนาดย่อม 4. ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ เครื่องตัดเย็บจากหน่วยงานภาครัฐ
กลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อม	สภาพการดำเนินงาน
2. กลุ่มผลิตขนมจากไม้	1. คุณสุภัทร์ สายบุญเรือง เคยเป็นพนักงานของบริษัทผลิตของเล่นส่งออกในจังหวัดเชียงใหม่ 2. ได้รับการชักชวนจากเพื่อนสนิทให้ทำธุรกิจผลิตของเล่นไม้ 3. มาตั้งโรงงานผลิตเอง ณ จังหวัดลำปาง เนื่องจากมีวัตถุดิบในการผลิตเพียงพอ คือ ไม้ยางพารา 4. จดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ 5. ปัจจุบันผลิตสินค้าตามรายการสั่งซื้อ มีสินค้าหลากหลายเพียงพอต่อความต้องการ 6. รายได้และกำไรได้น้อยเนื่องจากกระบวนการค้าขายผ่านพ่อค้าคนกลาง

กลุ่มวิชาศึกษานาถยอุม	สภาพการดำเนินงาน
3. กลุ่มข้าวแต๋น	1. เกิดการรวมกลุ่มจากโครงการ “อยู่ดี มีสุข” ของหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนให้สร้างรายได้จึงเลือกฝึกฝนอาชีพ “การทำข้าวแต๋น” เนื่องจากกระบวนการไม่สลับซับซ้อน ทำง่าย 2. จัดทะเบียนเป็นกลุ่มวิชาศึกษานาถยอุม เพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ 3. มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นผลมาจากหน่วยงานภาครัฐสนับสนุน เช่น เกิดการรวมกลุ่มจากโครงการ “อยู่ดี มีสุข” ของหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนให้สร้างรายได้ข้าวแต๋น
4. กลุ่มทำแคบหมู	1. เริ่มจากธุรกิจส่วนตัวของคุณแม่สมจิตร แลคำฟู (เดิมขายเนื้อหมู) และมาทำต่อยออดกิจการ 2. เริ่มจัดตั้งกลุ่มเป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์แคบหมู และจดทะเบียนเป็นวิชาศึกษานาถยอุม 3. ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง 4. ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์แคบหมูในรูปแบบที่หลากหลาย และสามารถเพิ่มยอดขายเป็นผลกำไรให้กับสมาชิกกลุ่ม
5. กลุ่มข้าวาน้ำฝ่นและข้าวกล้อง	1. เดิมธุรกิจโรงสีข้าว เพื่อรับสีข้าวขาวให้กับชาวบ้าน 2. เริ่มการตลาดด้วยการสีข้าวกล้องเพิ่มเนื่องจากมีชาวบ้านสนใจบริโภคข้าวกล้องเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพ 3. จัดทะเบียนกลุ่มวิชาศึกษานาถยอุม เพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ 4. ปัจจุบันต้องการเครื่องบรรจุภัณฑ์แบบสุญญากาศเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องในนามของกลุ่ม
6. กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ	1. คุณแม่สายทอง อัญญาวิไลเป็นผู้ปลูกผักปลอดสารพิษขายแรก โดยเล็งเห็นความสำคัญในการบริโภคเพื่อสุขภาพ โดยศึกษาข้อมูลในการปลูกผักที่ปลอดสารเคมี 2. จัดตั้งกลุ่มจากชาวบ้านที่สนใจ และจดทะเบียนวิชาศึกษานาถยอุม 3. ปัจจุบันส่งขายให้กับโรงพยาบาลประจำอำเภอห้างจักรและโรงพยาบาลใกล้เคียงเป็นหลัก
7. กลุ่มแปรรูปแหนหม	1. จัดตั้งโดยการรวมกลุ่มภายในชุมชน เนื่องจากประธานกลุ่มมีประสบการณ์แปรรูปแหนหมมัด 2. ดำเนินงานมานานแต่บรรพบุรุษดั้งเดิม 3. โรงงานยังขาดมาตรฐานอุตสาหกรรม GMP

กลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อม	สภาพการดำเนินงาน
8. กลุ่มข้าวเกรียบฟักทอง	1. เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรมีจำนวนมาก (ฟักทอง) หาแนวทางในการแก้ไขด้วยการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม 2. คุณแม่จันทร์คำมะโนสม ประธานกลุ่มเริ่มครั้งแรกจากการเป็นสมาชิกของกิจการทำข้าวเกรียบเกิดความชำนาญจึงหาสมาชิกและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจขนาดย่อม 3. ผลผลิตกันที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและได้รับการรับรองจากสาธารณสุข (อย.) ได้เป็นสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว

2. หาแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจ ขนาดย่อม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ภายใต้การจัดการประชุมเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2557 ห้องประชุมเทศบาลตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง คณะผู้วิจัยได้ทำการประสานผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้างฉัตรที่ได้ทำการจดทะเบียนและได้รับการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน จำนวน 46 กลุ่ม แบ่งออกเป็น 7 ตำบล เขตอำเภอห้างฉัตร (ข้อมูล ณ วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2556) ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การเสวนากลุ่มวิสาหกิจเชิงบูรณาการเพื่อหาแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ผลการเสวนากลุ่มย่อยเชิงบูรณาการเพื่อวิเคราะห์แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ สรุปได้ว่า วิสาหกิจเน้นการเรียนรู้จากธุรกิจอื่นที่ประสบความสำเร็จและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการลงมือปฏิบัติและมีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์และบริการอย่างต่อเนื่อง ด้วยการนำความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณี ภาษา รูปแบบการดำเนินชีวิตและพิธีกรรมต่างๆ ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาถ่ายทอดลงบนผลิตภัณฑ์หรือมุ่งเน้นด้านาน เรื่องราวของผลิตภัณฑ์บนบรรจุภัณฑ์หรือตราสินค้า เพื่อสร้างอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มวิสาหกิจ เพื่อสร้างความแตกต่างหรือผลิตตามคำสั่งซื้อจากลูกค้า เรียนรู้จากการปฏิบัติและพัฒนาผลิตภัณฑ์และศึกษาดูงานจากหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จ แล้วนำมาปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของลูกค้าและตลาดหลักภายในท้องถิ่น ภายในประเทศและต่างประเทศ

ผลการวิเคราะห์ด้านเนื้อหาพบว่า บริบทการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดย่อมอำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปางที่ผ่านมา กลุ่มวิสาหกิจอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ มีการประชุมร่วมกันบ้างตามการประสานงานของหน่วยงานภาครัฐ บางวิสาหกิจจะรอคอยการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ขาดการพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจอย่างต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์ไม่มีการพัฒนานานวัตกรรมเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าเท่าใดนัก ส่งผลให้ขาดความสามารถในการแข่งขัน ส่วนด้านเวลาและสถานการณ์ในการศึกษาข้อมูลวิสาหกิจขนาดย่อมอาจจะไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนการเข้าไปในพื้นที่ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

สรุปและอภิปรายผล

คณะผู้วิจัยผู้ประกอบการกิจการวิสาหกิจขนาดย่อมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในอำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง ได้ร่วมกันดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. บริบทการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดย่อม อำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง ในภาพรวม พบว่าที่ผ่านมาส่วนใหญ่มียุทธศาสตร์การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจมี 3 รูปแบบ คือ (1) สมาชิกค่อยๆ ค่อยมาจากรัฐกิจครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มกันขึ้นตามความถนัดและประสบการณ์เดิม ผ่านแกนนำกลุ่มที่เข้มแข็งมาทำการขับเคลื่อน โดยมีการร่วมกันแนะนำ ชักชวนสมาชิกภายในชุมชนจัดตั้งเป็นกลุ่มจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนขึ้นมาและมีการขยายจำนวนของสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีสถานที่ในการผลิตผลิตภัณฑ์ตั้งอยู่ภายในหมู่บ้าน ปัจจุบันคือ ทรัพยากรหรือวัตถุดิบที่มีความหลากหลายภายในชุมชนมีเทคโนโลยีที่เหมาะสม ต้นทุนการดำเนินงานต่อหน่วยต่ำ (2) จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจโดยนโยบายรัฐบาลให้มีการรวมกลุ่มเพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณ อาทิ โครงการ “อยู่ดีมีสุข” สนับสนุนให้สร้างรายได้ภายในชุมชน โครงการพัฒนาอาชีพสตรีภายในชุมชน โครงการศึกษาดูงานธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ และ (3) จัดตั้งขึ้นมาตามความต้องการของสมาชิกกิจการวิสาหกิจเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกนำไปพัฒนาสู่กลุ่มวิสาหกิจภายในท้องถิ่นหรือสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำไปใช้ในการยกระดับองค์ความรู้ในองค์กร สามารถถ่ายทอดมาสู่การพัฒนาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ได้ในลักษณะที่แตกต่างกันไป ดังงานศึกษาของ กนกพร จิมพลี (2555, หน้า 13) ที่สรุปว่าการดำเนินงานของวิสาหกิจสามารถดำรงอยู่ได้ในระยะยาว หากมีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาได้อย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน การดำเนินงาน มีลักษณะผสมผสาน มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อ เน้นการปฏิบัติที่ถูกทำนองครองธรรมและพฤติกรรมมนุษย์ และเน้นพฤติกรรมกลุ่มของหน่วยทางสังคม และสถาบันสังคม หรือสรุปว่าภูมิปัญญาเป็นฐานของท้องถิ่นภายในชุมชนที่สามารถสร้างอัตลักษณ์ให้โดดเด่นได้

นอกจากนี้ กลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อมในเขตอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มกันขึ้นตามความถนัดหรือประสบการณ์เดิมและร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนขึ้นมา แต่ในการดำเนินงานของกลุ่มยังอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมประยุกต์ใช้สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยในปัจจุบัน อาทิเช่น ในขั้นตอนการผลิตแคบหมูได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนการทอดแคบหมู ด้วยการนำใบเตยที่มีสรรพคุณในการดับกลิ่นเหม็น แต่เป็นการถนอมอาหารรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผลิตภัณฑ์มีอายุยาวนาน ในการทำเช่นนี้เป็นส่วนหนึ่งของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเรื่องของความรู้ ความเชื่อแบบดั้งเดิมเกี่ยวกับการถนอมอาหารให้สามารถรับประทานได้ยาวนาน ดังงานศึกษาของกนกพร จิมพลี (2555, หน้า 13) ที่สรุปว่าการนำภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้กับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ส่งผลให้ผู้บริโภครับรู้ถึงความเอาใจใส่ของผู้ผลิต ทำให้ผู้บริโภคต้องการกลับมาซื้อซ้ำและบอกต่อไปยังบุคคลอื่นๆ ถือได้ว่าเป็นการสร้างความสุขให้กับผู้บริโภคและผู้ผลิต

ส่วนลักษณะการผลิตในภาพรวมยังอยู่ในลักษณะเดิมๆ หรือผลิตตามคำสั่งซื้อของลูกค้าและอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิม แต่ยังคงการพัฒนาด้านองค์ความรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สำหรับการจัดตั้งวิสาหกิจบางแห่ง เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งเกิดการขาดความตระหนักหรือแรงจูงใจในการทำงาน กำลังทุนทรัพย์ไม่เพียงพอที่จะยกระดับเทคโนโลยีการผลิต การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขึ้นมาได้โดยลำพัง แต่ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์ เครื่องมือ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องให้วิสาหกิจชุมชนขนาดย่อมเกิดการเรียนรู้และมีความสามารถในการจัดการทุนของชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์ เน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชนผสมผสาน

กับภูมิปัญญาสากล สามารถส่งผลต่อการพึ่งตนเองในระยะยาว ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนและเกิดการบูรณาการที่เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาของอารี วิบูลย์พงศ์ (2548, หน้า 112-133); บุญทวรรณ วิงวอน (2556, หน้า 1-12) ได้นำเสนอมุมมองในเชิงลบว่า สถานที่ดำเนินการผลิตในบางกลุ่มวิสาหกิจยังพบว่า ยังขาดมาตรฐานหลายด้าน อาทิ ด้านอาชีวอนามัย ด้านความสะอาดและความปลอดภัย เพราะการดำเนินงานส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ของหมู่บ้านหรือตั้งในบ้านของผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้วิสาหกิจไม่สามารถพัฒนาขึ้นสู่มาตรฐานตามความต้องการของภาครัฐได้ที่มีเป้าหมายมุ่งยกระดับผลิตภาพของวิสาหกิจขนาดย่อมให้มีสมรรถนะที่สูงขึ้น ดังนั้น ผู้ประกอบการวิสาหกิจควรแสวงหาคุณภาพและมาตรฐานการผลิตเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

2. แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ของวิสาหกิจ อำเภอห้วยฉัตร ส่วนใหญ่พบว่า มุ่งเน้นการเรียนรู้จากธุรกิจอื่นที่ประสบความสำเร็จ ศึกษาดูงานและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการลงมือปฏิบัติและมีการปรับปรุง พัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังแนวคิดของอารี วิบูลย์พงศ์ (2548) ที่กล่าวว่าความร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาวิสาหกิจกับหน่วยงานของภาครัฐในการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงานเชิงบูรณาการกับการเสริมสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และสามารถสร้างความสุขให้กับคนในครอบครัวของตนเองได้ นำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการภายในกลุ่มวิสาหกิจให้เกิดประสิทธิภาพและยังเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านการนำความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณี ภาษา รูปแบบการดำเนินชีวิตและพิธีกรรมต่างๆ ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดลงบนผลิตภัณฑ์หรือมุ่งเน้นตำนานเรื่องราวของผลิตภัณฑ์บนบรรจุภัณฑ์หรือตราสินค้า เพื่อสร้างอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มวิสาหกิจหรือผลิตภัณฑ์ตามคำสั่งซื้อจากลูกค้าและตลาดหลักภายในประเทศและต่างประเทศ

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกลักษณะหนึ่ง ย่อมทำให้ผลิตภัณฑ์และบริการประสบความสำเร็จด้วยการใช้เปลือก ใบ ดอก ผล สีและกลิ่นของธรรมชาติ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมมาผสมผสานหรือปรุงแต่งผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรม ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เกิดความแตกต่าง มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น สอดคล้องกับผลการศึกษานันทสาร สีสลับ (2554); อรชร มณีสงฆ์ และ

วิสุทธ จิตอารี (2550) ที่สรุปว่าผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่าจะมีความหมายในตัวเองสามารถพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมกับสินค้าในรูปแบบอื่นๆ ได้เช่นกัน ดังแนวคิดของ มณนิภา ชูติบุตรและนิคม ชมพูหลวง (2538) ที่สรุปว่าหากผลิตภัณฑ์มีคุณลักษณะเฉพาะแล้ว ข้อมส่งผลให้ยอดขายเพิ่ม กำไรและผลตอบแทนเพิ่ม เกิดการเพิ่มกำลังการผลิต มีการจ้างงานเพิ่มขึ้นทำให้คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น เกิดนวัตกรรมการสร้างสรรค์ใหม่ๆ ผลิตภัณฑ์สามารถเข้าสู่รูปแบบมาตรฐาน ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและเกิดการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อมที่ยังไม่เข้มแข็งหรือยังไม่มีมาตรฐานรองรับผู้ประกอบการควรมีสวัสดิ์สนับสนุนเชิงธุรกิจ และควรมุ่งเน้นการปฏิบัติงานหรือดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาสนับสนุนตลอดจนส่งเสริมทั้งด้านงบประมาณ และด้านองค์ความรู้หรือไม่ก็ตาม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยถึงความสัมพันธ์เชิงสมรรถนะในการแข่งขัน เพื่อทำการวิเคราะห์กลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อมที่เข้มแข็งแต่ละประเภท เพื่อจะได้หาเครื่องมือส่งเสริมให้แต่ละกลุ่มเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

รายการอ้างอิง

- กนกพร นิมพลี. (2555). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม
เครื่องจักสาน: กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาพัฒนาสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม)
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญทวารณ วิงวอน. (2556). โอกาสและแนวโน้มของวิสาหกิจ: รากฐานการพัฒนาระบบ
เศรษฐกิจของประเทศไทย กับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน.
วารสารการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ปีที่ 6
ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม, หน้า 1-12.
- นันทสาร สีสลับ. (2554). ภูมิปัญญาไทย. [Online] Available: <http://info.muslimthaipost.com/main/index.php?page=sub&category=29&id=4679#>. [2557, มีนาคม 31].
- พนาสิน ธนบดีสกุล. (2556). ผู้ประกอบการธุรกิจ. สัมภาษณ์, กรกฎาคม 27.
- สมจิตร แลคำฟู. (2557). ผู้ประกอบการธุรกิจ. สัมภาษณ์, มกราคม 10.
- ผ่องพรรณ ต้นกาวี. (2557). ผู้ประกอบการธุรกิจ. สัมภาษณ์, กุมภาพันธ์ 22.
- มณีนิกา ชุตินุตร และนิคม ชมพุดหง. (2538). แนวทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ
จัดการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- พรศิริ กองนวล. (2553). การวิจัยและพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง
และเอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ-การศึกษาผลิตภัณฑ์
อาหารแปรรูป อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารวิจัยเพื่อการ
พัฒนาเชิงพื้นที่, ปีที่ 2 ฉบับที่ 6 กรกฎาคม- สิงหาคม หน้า 89-107.
- ยุทธศักดิ์ สุภสร. (2555). โอกาสและผลกระทบของ OTOP กับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจ
อาเซียน (AEC). [Online] Available: <http://www.sme.go.th/Lists/EditorInput/DispF.aspx?List=15dca7fb-bf2e-464e-97e5-440321040570&ID=1760>. [2556,
ธันวาคม 22].
- ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือ. (2555). การเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรม.
[Online] Available: <http://nec.dip.go.th/>. [2556, มกราคม 6].
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2556). สินเชื่อเพื่อธุรกิจชุมชน. วารสารประชาคม

วิจัย, ปีที่ 18 ฉบับที่ 105 กันยายน-ตุลาคม 2555.

อรชร มณีสงฆ์ และวิสุทธ จิตอารี. (2550). การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนา
หัตถกรรมท้องถิ่นและการตลาดในพื้นที่โครงการหลวง: กรณีศึกษาชาติพันธุ์ลัวะ.

เชียงใหม่: สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน).

อารี วิบูลย์พงศ์. (2555). ความรู้จากงานวิจัยวิสาหกิจชุมชน. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนา
เชิงพื้นที่ ปีที่ 4 ฉบับที่ 6 กรกฎาคม- สิงหาคม หน้า 112-133.

Bygrave, W. D. , & Zacharakis, A. (2008). **Entrepreneurship**. New York: John Wiley
& Sons.

Cohen, J., & Uphoff, N. (1980). Participation's place in rural development: seeking clarity
through specificity. **World Development**, 8: 213– 235.

Weerawardena Jay, O'Cass Aron. (2004). Exploring the characteristics of the
market-driven firms and antecedents to sustained competitive advantage.
Industrial Marketing Management, July, 33: 419-428.